

Marjolijn Zwakman.

Multidisciplinair kunstenaar. Doordat de maatschappelijke waarde van kunst in deze tijd van bezuinigingen wordt heroverwogen, ontwikkel ik mijn kunst van proces tot uitkomst in relatie tot reële maatschappelijke vraagstukken.

Meetbare kunst en de winst van gezondheid

Beeldend kunstenaar Marjolijn Zwakman reageert op BETER.

01-12-2012

‘Niets is genoeg’, lees ik op een grote poster aan de muur van het Medisch Centrum Haaglanden. Er is niet genoeg, en toch moeten we het delen, dus we zullen de broekriem aan moeten halen, want wij zitten in een economische crisis. Gek hoe makkelijk ik die tekst in mijn hoofd automatisch afmaak met allerlei zinnen die ik ken uit het nieuws en die ik lees in de krant. Wie heeft die poster daar opgehangen? Ik ga het googelen... Ene Martijn. Ik besluit hem te mailen:

‘Beste Martijn,

Ik heb ook nooit genoeg.

Waar ben je? Dan kunnen we erover praten. Groet Marjolijn.’

02-12-2012

‘Beste Marjolijn,

Ik doe wetenschappelijk onderzoek in het Medisch Centrum Haaglanden, wees welkom om rond te kijken. Groet Martijn’

13-12-2012

In het Medisch Centrum Haaglanden word ik welkom geheten door een formulier:

‘Wij heten u welkom namens het BETER Consortium, onderzoek zelf: Wat is kunst en wat maakt u beter?’

STAP 1 Volg de nummers van de kunstroute

STAP 2 Vul uw waarneming in op het formulier
STAP 3 Wij analyseren de resultaten.’

Dat klinkt goed! Ik ben zelf beeldend kunstenaar, dus ga ik er sowieso vanuit dat kunst goed voor me is. Gewapend met pen en formulier loop ik naar het eerste nummer dat ik zie. Er hangt een stuk bos naast het nummer, secuur vastgeplakt aan de muur. Ik hou van bos, ik hou van secuur. Vraag 1: Is dit goed voor mijn gezondheid? Ja, ik word er vrolijk van. Vraag 2: Is dit kunst? Het is een nummer van de kunstroute dus het zal zo zijn, maximale punten. Het volgende nummer, waar is het volgende nummer? Wat een drukte met al die zieke mensen. Ik kan het nummer niet vinden. Wel zie ik een man in een rolstoel met een infuus eraan gebonden. Het lijkt alsof zijn tanden zijn mond uitwandelen als hij praat, hij brabbelt tegen een vrouw met een witte jas. Ze leunt naar hem toe en groet ondertussen haar collega. Die eet een kroket. Achter hem hangen opgeblazen letters, één letter is leeggelopen. Ik kijk naar de man met de kroket. Vreemd. Dit voelt niet goed, de letter is al bijna op de grond gevallen. Hij loopt gewoon door. Dit kan niet de bedoeling zijn. Maar er hangt een nummer naast. Wat moet ik nou? Minimale waardering.

Ik word doorverwezen naar de lift, op de volgende verdieping gaat de route verder. In de lift weer een nummer met een tip ernaast: ‘KOP OP’. Dat maak ik zelf wel uit. De lift vertrekt niet. Ik kijk mezelf

aan in de spiegeling van de woorden op het fotopapier. Hoe laat is het inmiddels? Hoeveel nummers moet ik nog? Het is warm, ik voel me niet lekker. Een beetje duizelig zelfs. Dit is zeker geen kunst, welk nummer is dit? Dikke onvoldoende. Nog de helft te gaan. Vastgebonden werkje op een tafel, nummer met een lijst er omheen, brandblusser, een vriendelijke vrouw op sloffen. Hé, de vriendelijke vrouw op sloffen praat tegen me. Ik praat terug: 'Ja mevrouw ik doe mee aan het onderzoek, o nee nee geen medisch onderzoek, een ander onderzoek, dat over die kunst. Bent u al bijna beter? Nee nee ik ben zelf niet ziek, of nou ik ben een beetje draaierig..' Ze knikt begrijpend en sloft verder.

Dit werkt niet voor mij om me beter te laten voelen. Dit is niet voldoende maar te veel. Nummer 35 en nog meer dan 10 te gaan, veel te veel voor nu. Ik gooi het formulier in de daarvoor bestemde box en rijd naar huis. Ik sluit mijn ogen en teken met zwarte pen stipjes in mijn hoofd. De beelden en woorden van de dag dansen een verwarrende dans achter mijn ogen. Niets is genoeg – Martijn –

Wetenschappelijk onderzoek – Kunst – Organisatie – Martijn is organisatie – Gezondheid – Formulier – Meten – Man met wandelende tanden..... De woorden worden begrepen die niets met elkaar te maken hebben. Elk trekken ze hun eigen spoor van stippen over het papier in mijn bed.

14-12-2012

Ik vertel over het onderzoek van het BETER Consortium aan mijn huisgenoot, die verpleegkundige is. 'O wat fijn,' reageert zij, 'eindelijk wordt er eens verder gekeken dan het gebied van de DBC's.' 'Wat zijn DBC's?', vraag ik haar. 'Ja, er wordt alweer over betere methoden nagedacht, maar het principe is zo: als iemand bij ons in het ziekenhuis binnenkomt wordt er een DBC in zijn dossier gehangen, die bepaalt wat voor behandeling hij gaat ontvangen. DBC staat voor Diagnose Behandel Combinatie, dus er is een diagnose en daar hoort een standaardbehandeling bij. Voor zo'n DBC staat dan een geldbedrag. Gezondheid heeft waarde, en gezondheid is uit te drukken in geld. Dat is de reden waarom we op dit moment

zo gericht zijn op dat meten, omdat we moeten kunnen bepalen welke zorg welke waarde heeft. Zorg moet gemeten worden en uiteindelijk moet gekeken worden: wat is gezondheidswinst? En wat levert die gezondheidswinst de samenleving dan weer op aan geld? 'Gezondheidswinst? 'Wat is gezondheidswinst?' 'Nou, als iemand gelukkiger kan worden van kunst dan vergroot zijn welbevinden en vermindert zijn stress. En hoe minder stress iemand heeft hoe gezonder iemand zich voelt en hoe beter iemand geneest. Hoe gezonder iemand is, hoe minder geld het kost. Ja, het klinkt misschien een beetje ziek, maar zo werkt het in deze tijd wel. Op dit moment is de gedachtegang dat we moeten bezuinigen, en dat moet georganiseerd worden via beleid en protocollen. Interessant dus dat er binnen dat kader ook aan de hand van zoiets subjectiefs als een kunstervaring onderzoek gedaan wordt naar gezondheidswinst. Benieuwd hoe dat gaat passen in het beleid van minister Edith Schippers hahaha.'

Het duizelt me, wie is Edith Schippers? Nog een nieuwe naam om in verband te brengen met de

begrippen die niets met elkaar te maken lijken te hebben. Niets is genoeg - DBC's - Meetbaarheid - Gezondheidswinst - Bezuinigen - Edith Schippers. Ik zoek naar een logische ordening, een grid om tot rust te kunnen komen, en denk aan Piet Mondrian. Zijn werk met de elementaire kleuren. Ik concentreer me als ik lijnen trek op papier, welke richting gaan ze uit? Wat is een basis om op verder te denken? Ik teken een kader met daarin hokjes die ik opvul met rood, geel en blauw. Ik googel Edith Schippers. VVD-minister van Volksgezondheid. Ik lees: 'Uw gezondheid -en die van uw familie- is voor u heel belangrijk. Volkomen terecht hecht u dan ook veel belang aan goede gezondheidszorg. De kosten van de zorg lopen echter zo enorm op, dat het onbetaalbaar dreigt te worden. Zorg moet daarom zinnig en zuinig zijn, zodat de beste zorg tegen een redelijke prijs wordt geleverd. Dit alles in het belang van patiënt en premiebetalers.'

Edith Schippers, de vrouw achter de VVD-posters met zijn letters in oranje en donkerblauw. De kleuren van het liberale gedachtegoed dat Edith gebruikt om haar problemen op te lossen. Meten

is weten schiet er door mijn hoofd. Je wilt wat je meemaakt kunnen structureren in stap 1, 2 en 3, en erover kunnen praten zodat je met anderen plannen kunt maken, iets organiseren. Jezelf zinnig maken, om met Edith te spreken. Zij denkt over zinnige zorg in een grid van donkerblauw en oranje, ik teken hokjes met geel, blauw en rood.

17-01-2013

Ik besluit dat ik Martijn op moet zoeken om hem de tekeningen te laten zien die ik gemaakt heb. Als ik het BETER Laboratorium inloop zie ik mannen en vrouwen in witte MCH-jassen, ze lijken druk bezig. Martijn is nergens te bekennen. Ik ga op een van de draaistoelen zitten. De onderzoekster vertelt me dat ze bijna klaar is met haar laatste fysiologische onderzoek en dat ik tot het zover is mag wachten en zelf een kopje thee kan pakken. Ik zie hoe ze sensoren op het gezicht van een dame plakt die ernstig naar een beeldscherm kijkt waar harde straatgeluiden uitknallen. Videokunst. Ze neemt een slokje van haar thee en wordt dan naar het volgende kunstwerk begeleid. Als ik vooroverbuig om de reactie op haar gezicht te kunnen zien word ik aangesproken: 'Hallo, bent u van dat kunstonderzoek?' Er staat een man voor me met een stok in de hand en een hoed op het hoofd. Ik kijk naar het formulier dat voor me ligt op de balie waar ik achter ben gaan zitten. 'Ik heb helemaal niets met kunst,' vervolgt hij. 'Ik kom hier alleen vrij regelmatig op de longafdeling want ze hebben plekken op mijn longen gevonden, maar deze kunst hier maakt mij zeker niet beter.' Ik besluit dat ik niet van het kunstonderzoek ben. 'Nee ik werk hier niet, maar wat voor werk doet u als ik vragen mag?' De man kucht hartgrondig en gaat naast me zitten achter de balie. 'Ik ben elektromonteur, ik hou van alles dat beweegt. Ze zouden hier iets moeten maken op waterkracht. Een kunstwerk dat beweegt, en dan niet op brandstof maar op natuurlijke bronnen zoals licht of water. Dat zou een kick zijn.' Hij pakt me bij mijn bovenarm en leunt dichterbij me toe. 'Met al die platte dingen aan de muur hier heb ik dus echt helemaal niets.' Ik denk hardop na terwijl ik de man en mezelf nog een kopje thee inschenk. 'Weet je wat het lastige is van deze tentoonstelling? Er is geen doelgroep. Hoe kan je nou iets passends maken voor "de" mens die ziek is? Ik denk dat Edith ook tegen dat probleem aanloopt in haar werk.' De man knijpt zijn ogen samen 'Wie is Edith?' Ik vind dat we een oplossing moeten bedenken, dus ik vraag hem: 'Wat voor kunstwerk zou je kunnen maken waar iedereen zich beter door zal voelen?' De man neemt een slokje en kijkt voor zich uit. 'Ja! Ik weet het!' Hij zet zijn kopje op de balie zodat zijn armen vrij kunnen gebaren. 'Turbo hondjes! Allemaal robotohondjes die op je bed kunnen springen. Een heleboel van die

radiografisch bestuurbare, die ook kunnen keffen! Zie je het al voor je? Allemaal van die hondjes op je bed?' De onderzoekster met de witte jas staat voor ons. 'Ik ben klaar voor de volgende, komt u mee?'

18-01-2013

Ik ben klaar met werken in mijn atelier en spring op mijn fiets, op weg naar het MCH. Ik voel me onrustig. De vrouw in de witte jas heeft me gister langs de verschillende kunstwerken in het BETER Laboratorium begeleid, ik heb nu dus ook het fysiologische kunstonderzoek gedaan. Ik snap nog niet waar ik aan mee heb gewerkt. Een kunstervaring meetbaar maken, wie wil dat? Ik wil structuur aanbrengen in mijn ervaring, want gek genoeg bood het invullen van de formulieren mij juist helemaal geen structuur, in tegendeel, het leverde verwarring op. Ik loop de trap op naar het BETER Laboratorium. De ruimte voelt als een dorpspleintje. Een ontmoetingsplek waar de verschillende groepen mensen die in het ziekenhuis horen -patiënten, artsen, bezoekers en nu dus ook kunstenaars- twintig minuten van hun tijd vrij maken om ervaringen te delen en van gedachten te wisselen. Eenmaal in het BETER Laboratorium neem ik een kopje thee en schuif achter een van de tafels. De onderzoekers zijn met hun werk bezig. Ik zie nu ook een glimp van Martijn, hij loopt met een telefoon aan zijn oor door de ruimte en wordt steeds aan zijn jasje getrokken voor een gesprek of een vraag. Ik denk terug aan de woorden op de poster die ik een maand geleden las, 'Niets is genoeg', en aan mijn behoefte te weten te komen wie er achter die woorden schuilde, omdat de woorden in mijn hoofd automatisch te maken hebben met begrippen als bezuinigen en economische crisis. Begrippen waarvan ik nu weet dat ze voor Edith Schippers belangrijk zijn, maar die ik nog steeds lastig te plaatsen vind in mijn eigen begrippenkader.

Een van de onderzoekers stelt me voor aan de radioloog die naast me aan tafel schuift. De radioloog legt uit dat zij voordat ze de bestralingsbehandeling begint aan haar patiënten vraagt of ze naar een kunstwerk willen kijken, en daarna op een formulier in willen vullen hoe de ervaring op hen heeft ingewerkt. Het komt me vreemd voor. Die mensen staan in een heel kwetsbaar moment van hun leven, ze zijn ziek en weten niet of ze beter worden. Willen ze dan wel geconfronteerd worden met de vraag 'Wat betekent kunst voor mij?' Ik moet denken aan de meneer met de hoed van gister, en zijn opmerking over 'die platte dingen aan de muur' waar hij niets mee heeft. De radioloog bijt in een koekje, ik deel mijn twijfel. 'Willen die mensen wel mee doen aan uw kunstonderzoek? Zijn die vragen over hun ervaring bij het zien van kunst op dat moment zinnige vragen?'

De radioloog veegt wat kruimels van haar jas. 'Weet je, het verbaast mij ook hoe zorgvuldig en serieus de

meeste mensen het formulier invullen.' 'Waarom doen ze dat dan?' vraag ik haar. Ze glimlacht. 'Dat heb ik gevraagd en een patiënt gaf me het antwoord: "Het is fijn dat er aandacht is voor hoe ik mij van binnen voel."'

08-02-2013

Beste Martijn, best BETER Consortium,
De afgelopen weken heb ik rondgehangen in het BETER Laboratorium in het MCH. Een van de dingen die mij onrustig hadden gemaakt tijdens het lopen van de kunstroute is het gegeven dat een kunstenaar zich opstelt als een organisatie, en kunst inzet om wetenschappelijk onderzoek te doen. Waarom zou iemand dat willen? Door met mijn huisgenoot (de verpleegkundige) te praten kreeg ik er al een helderder gevoel over. Zij zei 'Tja, zo werkt het nu eenmaal: achter alles zit een organisatie en een beleid, dus ook achter een kunstenaar.' Door de kunstroute te lopen en het fysiologisch onderzoek te doen in het BETER Laboratorium kwamen er allerlei nieuwe begrippen mijn beleavingswereld binnen die ik niet kende. Of beter gezegd, begrippen die ik niet in verhouding tot elkaar kende: gezondheid in relatie tot winst, kunstervaring in relatie tot meetbaarheid. Ik ken ze wel als gescheiden begrippen die geen last van elkaar hebben, maar niet in hetzelfde verband gebracht, alsof ze iets met elkaar te maken zouden kunnen of moeten hebben.

Het grappigste voorbeeld van wat er gebeurt als twee mensen met verschillende begrippenkaders elkaar proberen te bereiken, hoorde ik in een gesprek tussen een arts van de oogafdeling en een kunstenaar. Er was een kunstwerk dat de oogarts zorgen baarde: een grote foto met de afbeelding van drie stoelen zou in haar wachtkamer opgehangen worden, maar ze vroeg zich af of dit wel veilig was. De slechtiende patiënten zouden het kunstwerk per abuis voor een echte zitplek aan kunnen zien, en per ongeluk proberen op de foto te gaan zitten, of nog erger, ernaast vallen! De kunstenaar stelde voor om naast zijn werk een extra bordje te hangen met de tekst: 'Dit zijn geen stoelen', naar het beroemde voorbeeld van de kunstenaar Magritte, die op zijn schilderij van een pijp de tekst 'Ceci n'est pas une pipe' schreef.

Iedereen moest lachen, en hoewel de kunstenaar en de oogarts elkaars gezichtspunt duidelijk niet helemaal hadden kunnen volgen, was er wel even contact geweest. De twee deelden een concreet probleem, dat was gecreëerd door de aanwezigheid van het gevaarlijke kunstwerk, en ze wilden het met elkaar oplossen. Een oplossing voor een probleem dat zonder deze tentoonstelling niet gezocht had kunnen worden.

Martijn, BETER Consortium, ik heb door regelmatig tijd door te brengen in de onderzoekstentoonstelling begrippen met elkaar in verband gebracht die ik daarvoor niet aan elkaar koppelde. Ik heb hardop over deze begrippen nagedacht en anderen na horen denken over de zinnigheid en de mogelijkheden van kunst en de mogelijkheden van een kunstenaar. Misschien is het gegeven dat er voor een paar maanden een plek was waar deze uitwisseling heeft kunnen plaatsvinden als een eerste stap wel genoeg. Veel groeten, Marjolijn.